

Kv Apotekaren 11

Stora Gråbrödersgatan. Fornlämning RAÄ Lund 73:1
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2019
Linda Billström

Titel: Kv Apotekaren 11

Författare: Linda Billström

Kulturmiljörapport: 2019:25

Omslagsbild: Sydöstra hörnet av korsningen mellan Klostergatan och Stora Gråbrödersgatan i december 1931. Kulturens LB-arkiv, kv Apotekaren 10.

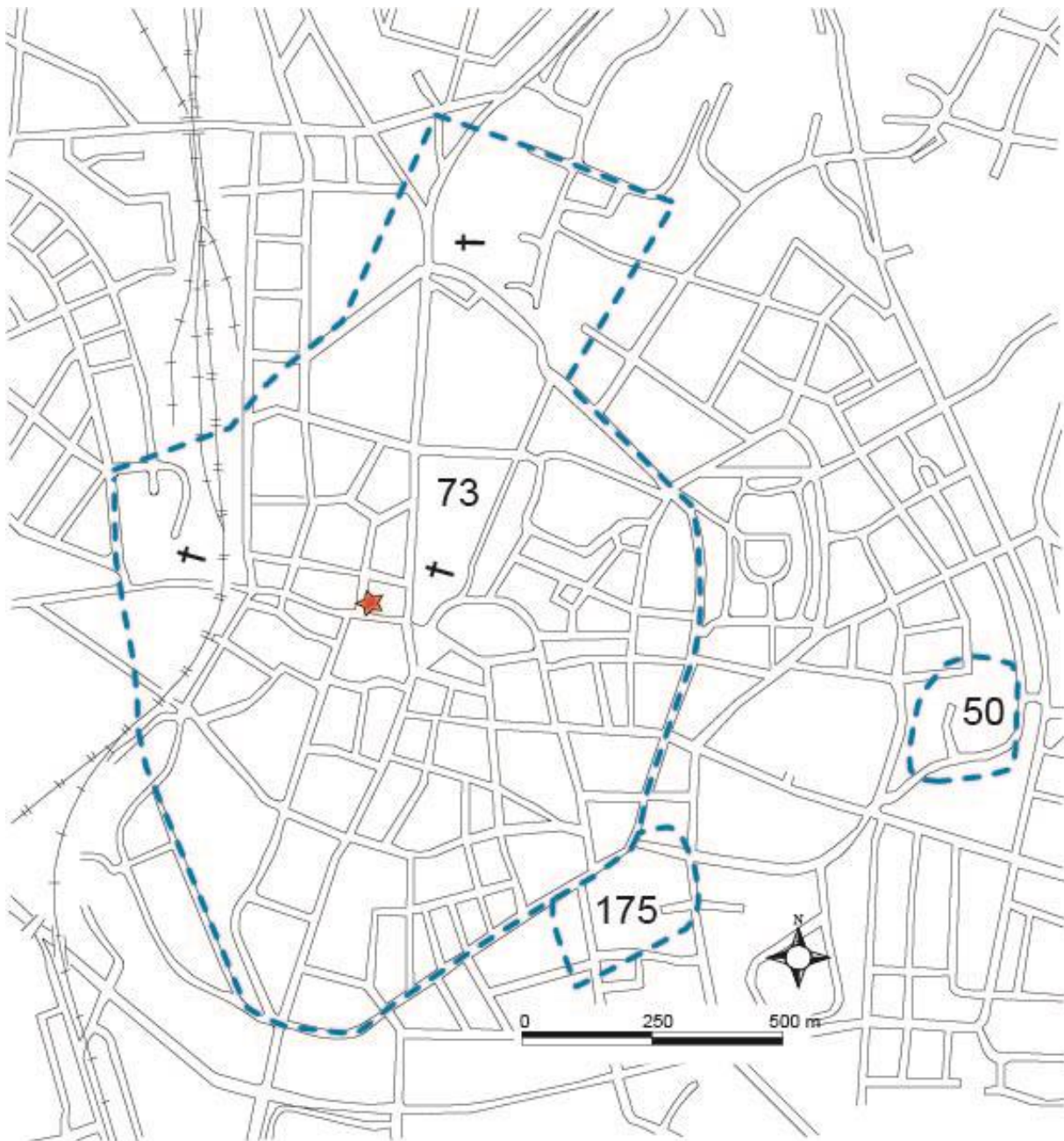
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning.....	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	3
Genomförande och resultat.....	4
Kulturlagerstatus	7
Förslag på fortsatta åtgärder	7
Administrativa och tekniska uppgifter.....	8
Referenser	9
Bilagor	9
Bilaga 1. Sektionsritning	10
Bilaga 2. Planritning.....	11

Sammanfattning

- Med anledning av schaktning för draggrop i Stora Gråbrödersgatan i Lund, genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en besiktning i efterhand enligt Länsstyrelsen beslut (Lst. Dnr: 431-7973-2019, Kulturens projektnummer A_2019_0021).
- Vid besiktning konstaterades att delar av ett kulturlager hade påverkats av schaktningsarbetena, kulturlagerrester noterades i uppkastade massor bredvid schaktet.
- Kulturlagret bestod av gråbrun sand med förekomst av bränd lera, träkol, djurben och tegel- samt kalkbruksbitar. Kan möjligen tolkas som utjämningslager eller odlingslager. I schaktet framkom även en kvadratisk marksten som eventuellt kan vara rest efter en äldre stenläggning.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

Med anledning av att schaktning för draggrop hade genomförts på Stora Gråbrödersgatan utan tillstånd från Länsstyrelsen, utfördes en besiktning av arkeolog från Kulturen i efterhand. Den arkeologiska schaktningsövervakningen genomfördes enligt Länsstyrelsens beslut (Lst Dnr: 431-7973-2019, Kulturens projektnummer A_2019_0021).

Fornlämningsmiljö

Kv Apotekaren är centralt beläget i Lunds medeltida stadsområde (fig. 1). Före reformationen ingick kvarteret i Sankt Clemens socken, med en sockenkyrka i den nordvästra delen av dagens kvarter. En rekonstruktion av tomt- och ägostruktur i Lund från tiden omkring år 1500 (fig. 2), har sammanställts av Anders Andrén och den aktuella tomten omfattade under medeltiden Sankt Clemens kyrka och kyrkogård, med tomtnumrering 285:1 (Andrén 1984:110).

Området har varit kontinuerligt bebyggt sedan slutet av 900-talet och en stavkyrka uppfördes i kvarterets nordvästra del. Denna kyrka kom att ersättas med en stenkyrka mot slutet av 1000-talet. Stenkyrkans ursprungliga kor har inte påträffats, däremot en senmedeltida ombyggnad i tegel. Platsen där kyrkan och kyrkogården låg motsvaras idag av kv Apotekaren 11. Enligt arkeologiska undersökningar åren 1932, 1935 och 1945, hade kyrkan haft ett sekundärt, kvadratisk västtorn (Andrén 1980:60; Gardelin 2000:5).

Strax efter reformationen, år 1541, donerade kungen kyrkan och dess kyrkogård till stadens råd för att bli det nya rådhuset. Kyrkobyggnaden revs och rådhuset uppfördes på grundmurarna och fungerade som rådhus fram till år 1586, då ett nytt rådhus uppfördes vid Stortorget (Andrén 1984:110). Kvarterets östliga begränsning kom att förändras omkring år 1700, då Erik Dahlbergs förslag att förbinda den norra och södra delen av Kyrkogatan genom omvandling av kvartersmark till gatumark vann gehör. Omkring 100 år senare var kvarteret indelat i ett antal tomter, bland andra två större som sträckte sig från Kyrkogatan till Stora Gråbrödersgatan. Tomternas västra delar mot Stora Gråbrödersgatan utgjordes av trädgårdar (Bevaringskommittén 1981:32).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Under Kulturens tidiga antikvariska arbete köptes lösfynd in från anläggningsarbetare som utförde grävningsarbeten i staden, dessutom gjordes mindre observationer vid ingrepp i Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan. I båda gatorna har delar av medeltida gatunivåer påträffats (Ericsson 2014:6).

Tabell 1. Tidigare arkeologiska iakttagelser i kv Apotekaren. Uppgifter hämtade ifrån Andrén 1980, Gardelin 2000, Ericsson 2013 och Ericsson 2014.

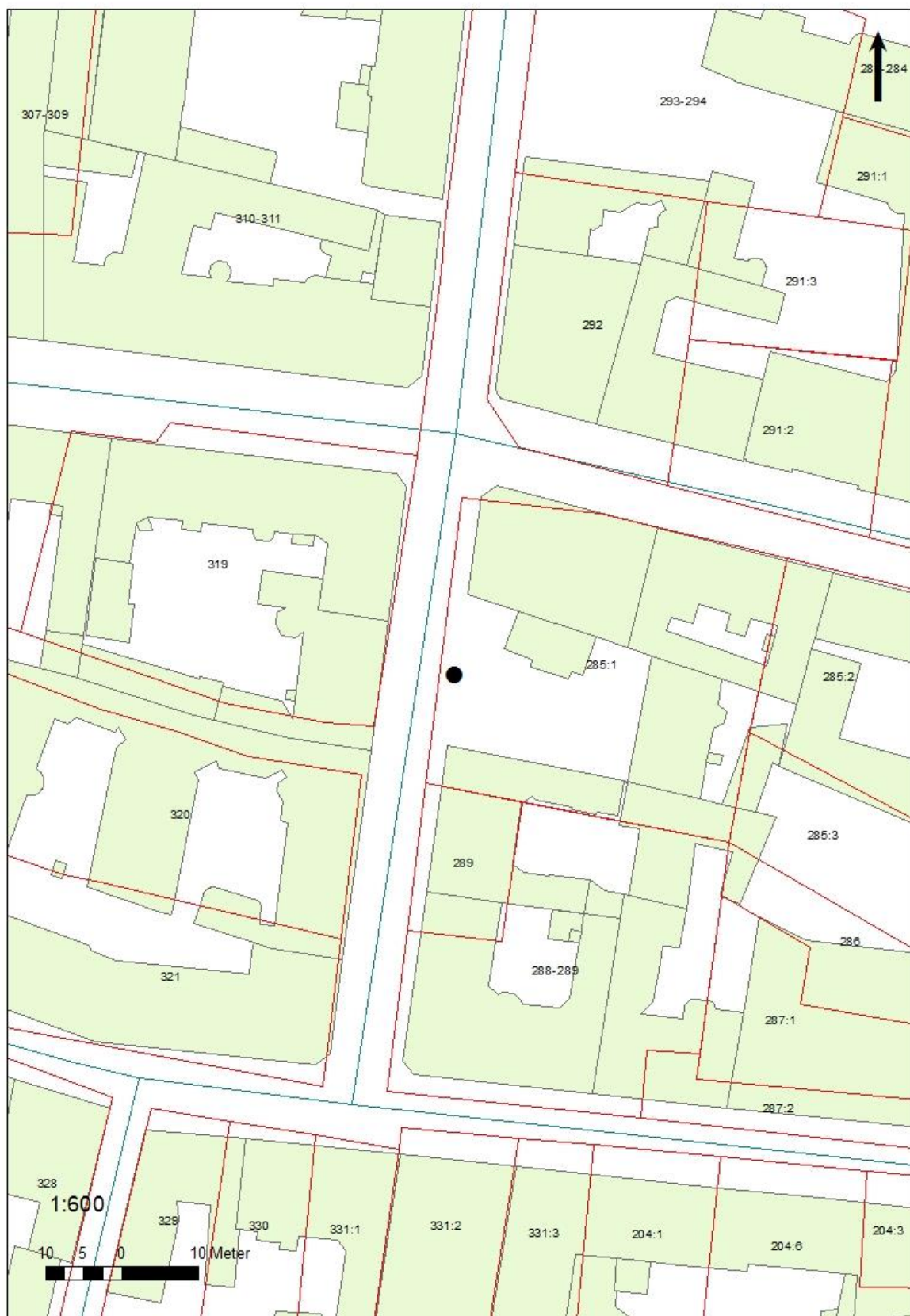
Årtal	Område	Typ av undersökning/iakttagelse
1909	Kv Apotekaren 3	Schematisk skiss över kulturlagerbilden upprättades av Pär Axel Olsson
1910	Kv Apotekaren 10	Grundgrävning enligt stickgrävningsmetodik, dokumentationen anpassades till byggnationen. Ej grävt till botten över hela ytan och kulturlagrens mäktighet uppgavs vara 6,40 m. Iakttagelserna koncentrerades till bebyggelsepåsar och andra fasta lämningar.
1932–35	Kv Apotekaren 10	S:t Clemens kyrka och kyrkogård, den äldsta stavkyrkan samt efterföljande stenkyrka påträffades. Kulturlagren dokumenterades schematiskt.
1945	Hörnet Lilla Fiskaregatan/Stora Gråbrödersgatan	En gatunivå dokumenterades ca 3,00 m under dagens marknivå. Gatan bestod av en stenläggning av kullersten med alstockar lagda på båda sidor

1946	Kv Apotekaren 5 (idag kv Apotekaren 12)	Arkeologisk undersökning i samband med sänkning av källargolv. Vid undersökningen dokumenterades bland annat en träsyll från ett hus av resvirkeskonstruktion.
1979–80	Kv Apotekaren 4	Arkeologisk undersökning inför tillbyggnaden av SE-banken. Grävningen utfördes med stickgrävningsmetodik och de bebyggelselämningar som framkom daterades till 1000–1300-tal.
1999	Kv Apotekaren 7	Arkeologisk slutundersökning inför sänkning av källargolv. Kulturlagren grävdes ej i botten. Lämnings efter flera mindre förrådshus daterade till början av 1200-talet samt odlingslotter framkom. Vid denna tid anlades en gränd som löpte från Stora Gråbrödersgatan in på tomten i östlig riktning. Vid mitten av 1200-talet användes större delen av ytan ut mot Stora Gråbrödersgatan för odling. Under senare delen av 1200-talet och fram till mitten av 1300-talet uppfördes flera byggnader. Under perioden från 1300-talets mitt fram till mitten av 1400-talet fanns 5 hus, varav 3 var samtida. Från 1500-talet och fram till idag har tomten varit kontinuerligt bebyggd.
2012	Kv Apotekaren 11 (fd 9) och 3	Geoteknisk undersökning som visade att det fanns en källare under hela innergården av fastigheten kv Apotekaren 3. På innergården till fastigheten kv Apotekaren 11 påträffades sentida utjämningslager och därunder flera meter tjocka kulturlager med välbevarade träbitar och benmaterial. Kulturlagrens mäktighet uppgick till ca 4,70 m.
2013	Kv Apotekaren 11 (FD 8)	Arkeologisk förundersökning i samband med reparation av läckande avlopp. Vid undersökningen framkom intakta medeltida kulturlager med flera bebyggelsenivåer, där den äldsta troligen kan dateras till 1400-tal. Vid denna tid var kvarteret möjligen kopplat till handel och hantverk, de byggnader som påträffades kan ha varit verkstäder på en hantverksgård. Bevaringsförhållandena på platsen var mycket goda och kulturlagrens mäktighet uppgår till minst 2,20 m, då alven inte framkom i upptaget schakt.
2014–15	Kv Apotekaren 11	Arkeologiska förundersökningar i form av schaktningsövervakning i samband med avloppsomläggning och akut byte av avloppsrör. Vid undersökningarna framkom ett flertal lämningar i form av bebyggelselämningar, utfyllnadslager och raseringslager. Lämningsarna daterades från högmedeltid till mitten av 1600-talet.
2019	Kv Apotekaren 11	Arkeologisk schaktningsövervakning i samband med draggrop för fiber. Vid undersökningen framkom bevarat kulturlager samt en möjlig rest av en äldre stenläggning.

Genomförande och resultat

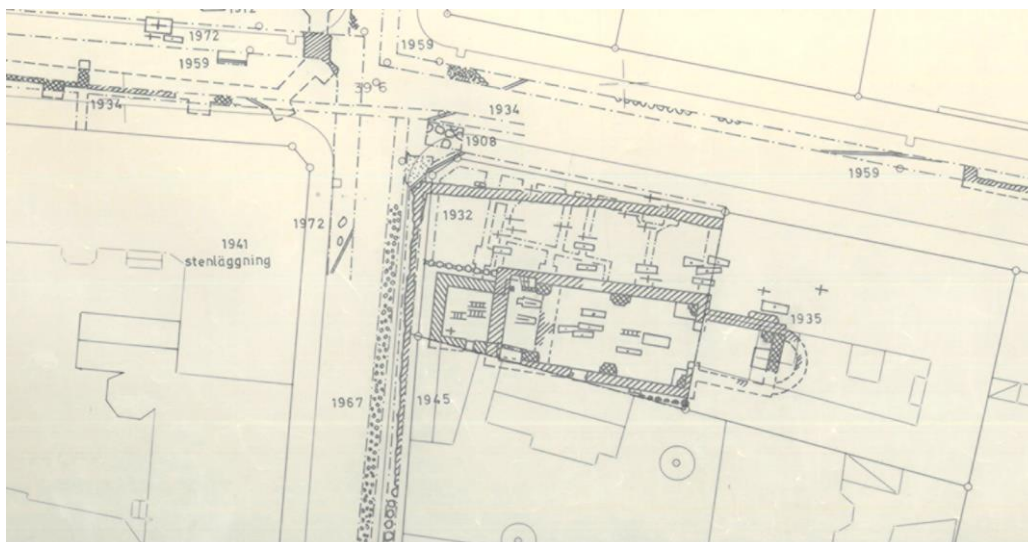
Schaktning för draggrop genomfördes på Stora Gråbrödersgatan utan tillstånd från Länsstyrelsen. Ansökan tillkom i efterhand varpå en efterbesiktning gjordes av arkeolog från Kulturen.

Schaktet omfattade ca 1,70 × 1,10 × 0,70 m och var placerat i trottoaren på gatans östra sida. Schaktet var grävt i ungefärlig öst–västlig riktning och hade en oregelbunden form och djup, som mest 0,70 m (fig. 2). Vid besiktningen konstaterades att ett kulturlager hade blivit påverkat av arbetena och det noterades kulturlager i uppgrävda massor bredvid schaktet (fig. 4).

Figur 2. Draggropens placering i Stora Gråbrödersgatan. Röda linjer och numrering visar Andréns rekonstruktion av de medeltida tomterna omkring år 1500 (Andréns 1984).

I schaktväggen och i -botten fanns ett gråbrunt kulturlager med förekomst av bränd lera, träkol, djurben och tegel- samt kalkbruksbitar. Kulturlagret hade vid tidigare ledningsdragningar blivit avkrävt i både öster och väster (Bilaga 1). Enligt Kulturens generalkarta över arkeologiska iakttagelser har det gjorts arbeten i denna del av Stora Gråbrödersgatan år 1945 och år 1967 vilket innebär att i alla fall den äldre, blyhöljda ledningen i östra delen av schaktet skulle kunna härröra från något av dessa tidigare arbeten (fig. 3).

Figur 3. Ur Kulturens arkeologiska generalkarta över det aktuella området. Ingreppen utförda år 1945 och år 1967 är utritade mitt i bilden.

Det kvarvarande kulturlagret kan vara en del av ett större odlingslager alternativt ett utjämningslager, dimensionerna och innehållet tillåter ingen närmre tolkning. Däremot fanns det i den södra schaktväggen en rektangulärt formad natursten, vilken eventuellt skulle kunna vara en äldre rest av en gatubeläggning, men även denna är avkrävd av ett ledningsschakt i östra delen av schaktet.

Figur 4. Översiktsbild över schaktet, fotot taget från norr. Uppkastade kulturlagermassor syns längs upp i bilden.

Kulturlagerstatus

Vid undersökningen framkom ett äldre kulturlager med riklig förekomst av olika komponenter, dock inga daterbara fynd förutom förekomst av rött tegel. Det var goda bevaringsförhållanden för ben i lagret. I den östra delen av schaktet framkom natursten på ett djup av 0,50 m, som eventuellt kan vara rest efter en äldre stenläggning.

Förslag på fortsatta åtgärder

Arbetet är avslutat, inga fortsatta åtgärder är planerade.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-7973-2019
Fornlämnings nr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnummer	L1988:5459
Kulturens projektor	A_2019_0021
Trakt/kvarter/fastighet	Stora Gråbrödersgatan
Socken	Lund
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Draggrop för fiber
Uppdragsgivare	Transtema Newark Services AB
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Linda Billström
Övrig personal	-
Fältarbetstid	2019-03-18 – 2019-03-18
Fälttid, arkeolog, tim	2 timmar
Fälttid, maskin, tim	-
Yta, m ²	1,80 m ²
Kubik, m ³	1,30 m ³
Schaktmeter, m	1,66 m
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	2 st A3 ritfilm: 1 sektionsritning skala 1:20, 1 planritning skala 1:100, Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	3 digitala fotografier
Analyser	-
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Apotekaren 11

Referenser

- Andrén, A. 1980. Lund. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer Rapport, *Medeltidsstaden* 26. Stockholm.
- Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer Rapport, *Medeltidsstaden* 56. Stockholm.
- Bevaringskommittén, 1981. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Clemens och Drottens rotar*. Lund.
- Ericsson, G. 2013. Kv Apotekaren 11 (FD 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. *Kulturmiljörapporter* 2013:2. Kulturen, Lund.
- Ericsson, G., 2014. Kv Apotekaren 11 (FD 8), Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. *Kulturmiljörapporter* 2014:10. Kulturen, Lund.
- Gardelin, G. 2000. Kv Apotekaren 7, Lund. Arkeologisk undersökning 1999. Lunds kommun, Skåne. *Arkeologiska rapporter från Lund, nr 23*. Kulturen, enheten för kulturhistoria och kulturmiljö.

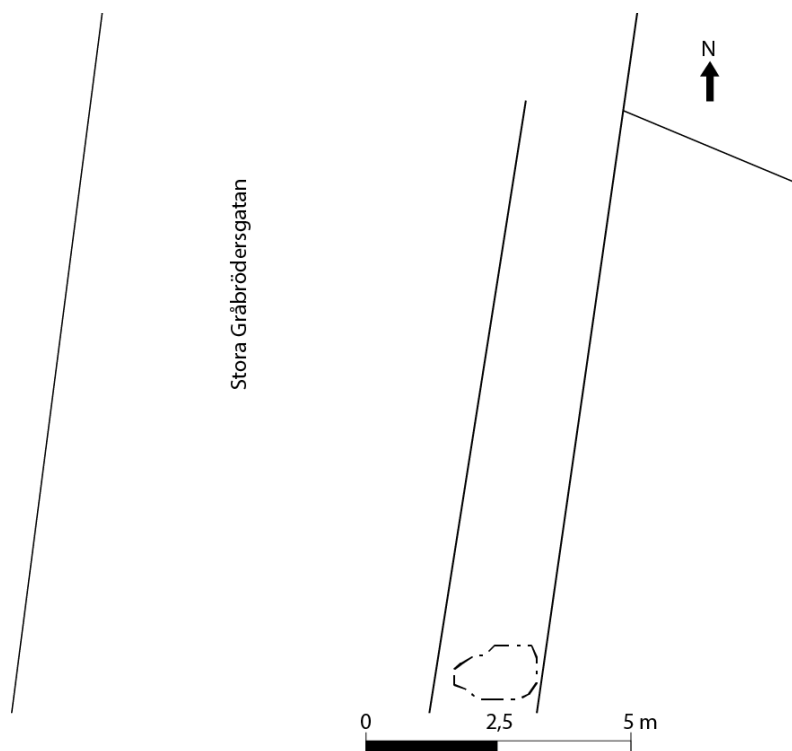
Bilagor

Bilaga 1. Sektionsritning

Bilaga 2. Planritning

Bilaga 2. Planritning

Schaktet grävdes i trottoaren som löper längs med den östra sidan av Stora Gråbrödersgatan.

2019

- 2019:1 Kv. Gästis 8, Dalby socken, fornlämning 40:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2017. Ivan Balic.
- 2019:2 Kv. Eskil 19, Allhelgonakyrkans tomt, fornlämning 73:1, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning i form av markradarundersökning 2018. Mattias Karlsson.
- 2019:3 Stadsparken. Svanelucky 1 & 2, fornlämning Lund 73, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Stefan Larsson.
- 2019:4 Lyckebacken 5. Lunds socken, fornlämning Lund 5:1 & 6:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2018. Jan Kockum.
- 2019:5 Kikaren 14, Råå, Helsingborgs stad, Skåne län. Underhållsutredning och antikvarisk förundersökning 2019. Erik Blomqvist och Carita Melchert.
- 2019:6 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Östra Eslöv 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:7 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Stockamöllan 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:8 Eslövs kommun. Kulturmiljöinventering Västra Eslöv 2018. Henrik Borg, Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2019:9 Innerstaden 2:1, Mårtenstorget. Lunds socken, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2018. Jan Kockum.
- 2019:10 Tyghuset i Landskrona, Kv Tyghuset 1 Landskrona. Antikvarisk medverkan enligt KML invändig ändring 2015-2018. Henrik Borg
- 2019:11 Kvarteret Glädjen 15. Fornlämning 73:1, Lund, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2019. Stefan Larsson.
- 2019:12 Flyinge 22:40, Flyinge Kungsgård, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan Scholärlängan 2018-2019. Carita Melchert.
- 2019:13 Flyinge 22:50, Bostad 1824 Flyinge Kungsgård, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2018-2019. Carita Melchert.
- 2019:14 Kulturen 24, Borgarhuset, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk förundersökning 2018-2019. Erik Blomqvist.
- 2019:15 Kv Sankt Mikael 13, fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2016. Gertie Ericsson.
- 2019:16 Kv Herkules 8, fornlämning Trelleborg 19:1, Trelleborgs stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2019:17 Västergatan 2:1, Lund, fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2018. Truls Månsson.
- 2019:18 Kv Själabodarna 11, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2019. Jan Kockum.
- 2019:19 Kv Sankt Måns 21, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning och schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker.
- 2019:20 Värpinge 17:29, fornlämning Lund 156:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2019. Jan Kockum.
- 2019:21 Glädjen 13, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Linda Billström.
- 2019:22 Skegrie 14:11 Skegrie mölla, Trelleborgs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan 2018- 2019. Erik Blomqvist.
- 2019:23 Flyinge 22:40, Flyinge Kungsgård, Lunds kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan Norra unghäststallet, Norra och Södra kommenderingsstallen 2019. Carita Melchert.
- 2019:24 Universitetet 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Linda Billström.
- 2019:25 Kv Apotekaren 11, Stora Gråbrödersgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Linda Billström.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com